

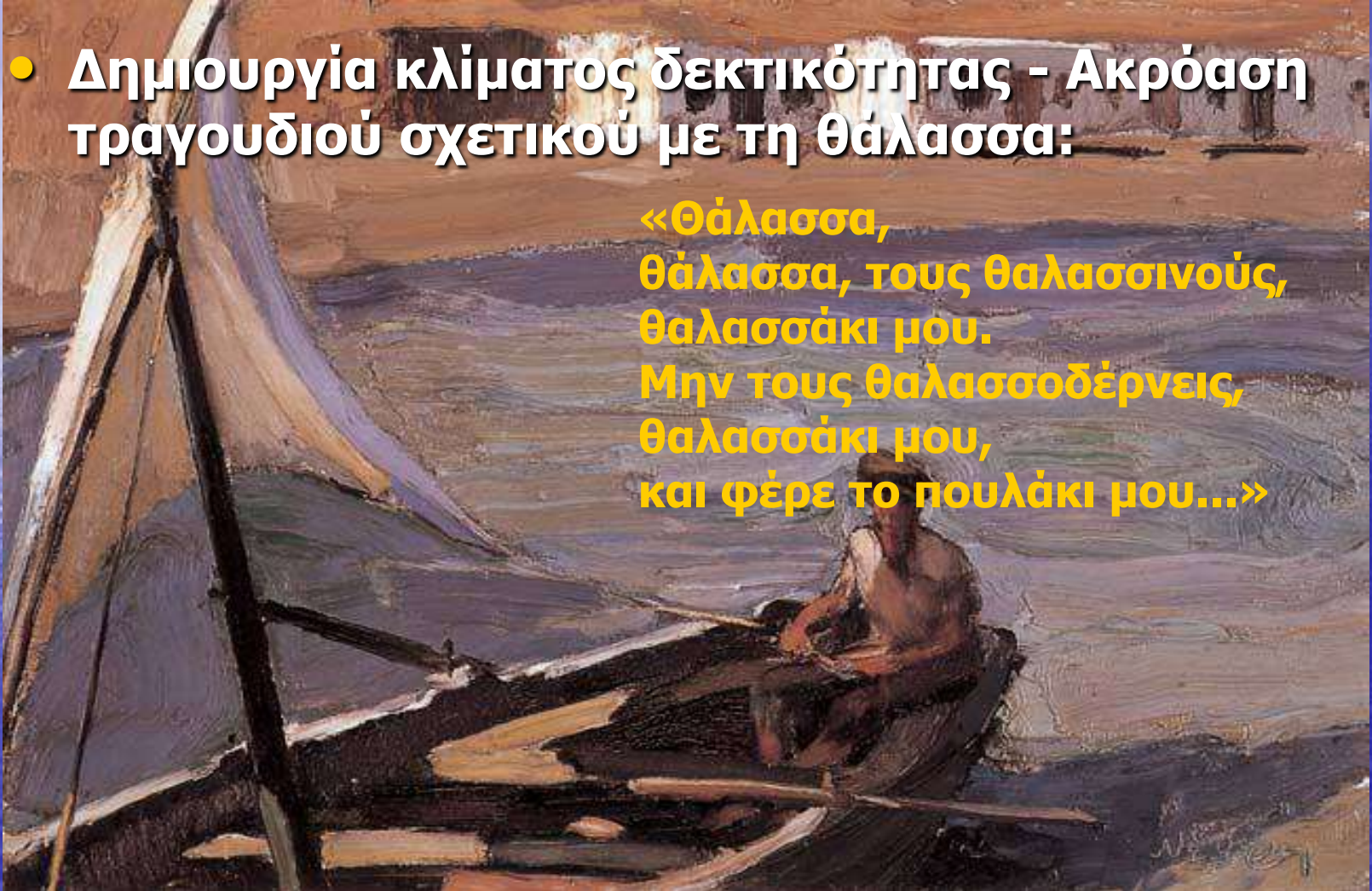
*Συνανάγνωση κειμένων
«Δέησις», Κ.Π. Καβάφη
«Το μεγάλο μαντάτο», Χρ. Λεβάντα*

Σχεδιασμός πρότασης: Μαρία Παπαλεοντίου, Φιλόλογος

Ενδεικτική πορεία διδασκαλίας

- Δημιουργία κλίματος δεκτικότητας - Ακρόαση τραγουδιού σχετικού με τη θάλασσα:

«Θάλασσα,
θάλασσα, τους θαλασσινούς,
θαλασσάκι μου.
Μην τους θαλασσοδέρνεις,
θαλασσάκι μου,
και φέρε το πουλάκι μου...»

Ενδεικτική πορεία...

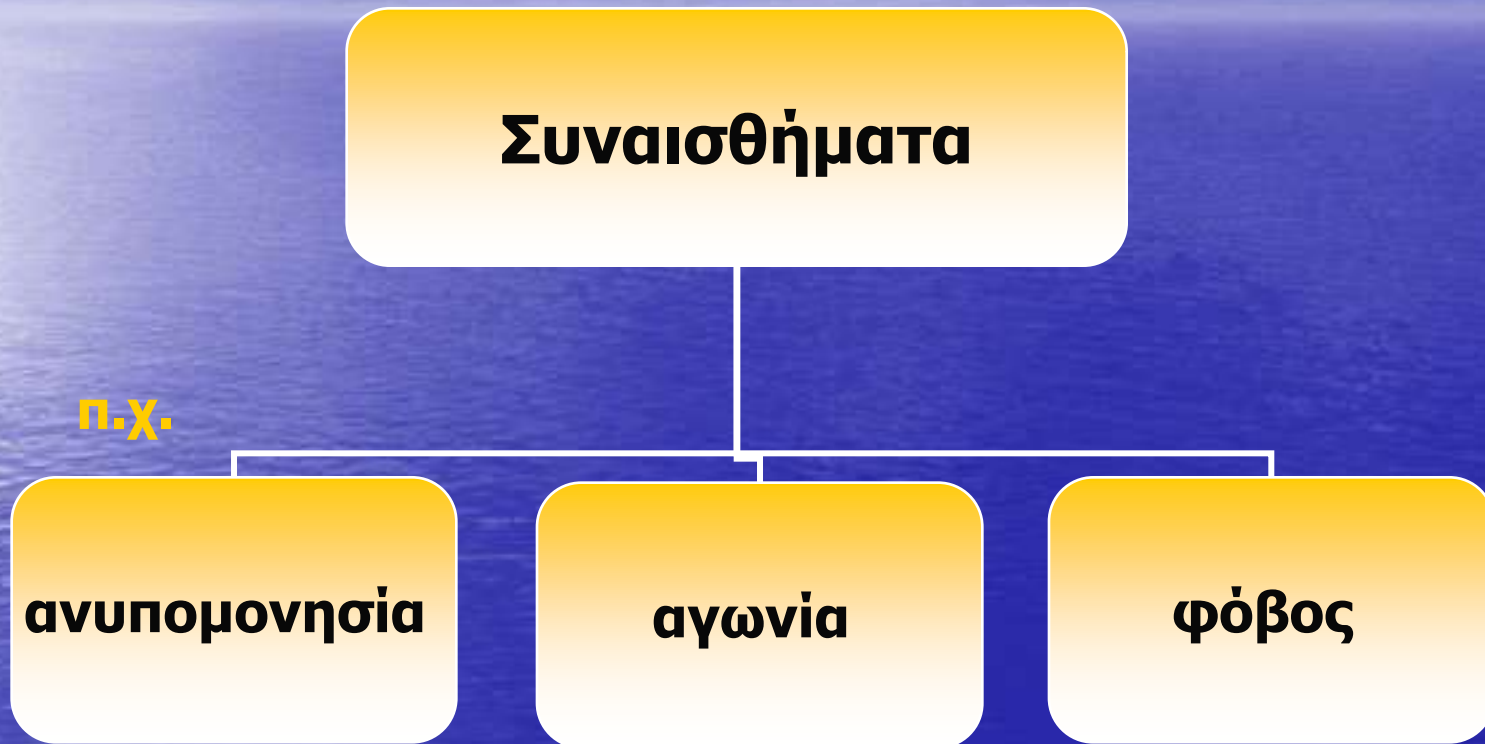
- Ακολουθούν τρεις δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν πριν από την ανάγνωση των δύο κειμένων για να προετοιμάσουν τους μαθητές και να τους παρωθήσουν να εκφραστούν ελεύθερα.
- Οι δραστηριότητες μπορεί να πραγματοποιηθούν στην ολομέλεια της τάξης ή μέσα από εργασία σε ομάδες (ανά δύο οι ομάδες μπορούν να αναλάβουν π.χ. από μια δραστηριότητα).

1^η δραστηριότητα

- Με βάση το πλαίσιο **«Περιμένοντας μια σημαντική είδηση»**, τα παιδιά εκφράζουν εμπειρίες τους και συναισθήματα. Τα συναισθήματα καταγράφονται σχηματικά στον πίνακα /σε καρτέλα.

Περιμένοντας μια σημαντική είδηση...

2^η δραστηριότητα

• *Η ικεσία*
(πίνακας Θ. Ράλλη)

- Οι μαθητές σχολιάζουν τον πίνακα του Θεόδωρου Ράλλη με τίτλο *Η ικεσία* (περιγραφή και ερμηνεία)

3^η δραστηριότητα

- Οι μαθητές πλάθουν μια ιστορία με την τεχνική των συσχετιζόμενων λέξεων (π.χ. *θάλασσα – ναυάγιο – μάννα* ή *μάννα – ναύτης - ναυάγιο*) και, ενδεχομένως, με τη βοήθεια εικόνων και τη διηγούνται προφορικά.

Ενδεικτική πορεία...

- Καταγραφή στον πίνακα των τίτλων των δύο κειμένων («Δέησις» του Κ.Π. Καβάφη και «Το μεγάλο μαντάτο», του Χρ. Λεβάντα). Επεξήγηση /σχολιασμός των λέξεων **δέηση**, **μαντάτο** – λ.χ. δίνονται συνώνυμα της λέξης **μαντάτο** (είδηση, νέα, χαμπάρια). Πρόβλεψη περιεχομένου με βάση τους τίτλους.
- Ανάγνωση των δύο κειμένων και επαλήθευση ή μη των προβλέψεων.
- Σύνδεση περιεχομένου με τις τρεις δραστηριότητες που προηγήθηκαν.

Συνανάγνωση κειμένων

- Συγκριτική εξέταση /συνανάγνωση των δύο κειμένων. Οι μαθητές μέσω μιας ομαδοσυνεργατικής διερευνητικής διαδικασίας εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές των δύο κειμένων (τόσο νοηματικές όσο και εκφραστικές). Θα μπορούσε π.χ. να δοθεί σε ένα φύλλο /μια κάρτα εργασίας το εξής ζητούμενο για διερεύνηση:
 - ❖ Να βρείτε ομοιότητες /διαφορές ανάμεσα στα δύο κείμενα σε σχέση με:
 - ❖ το θέμα
 - ❖ τα πρόσωπα
 - ❖ το σκηνικό (χώρο και χρόνο)

Βρίσκω ομοιότητες και διαφορές...

	Δέησις	Το μεγάλο μαντάτο
Θέμα		
Πρόσωπα		
Χώρος		
Χρόνος		

Συνανάνγνωση κειμένων...

- Ένα σημείο που αξίζει να σχολιαστεί είναι τα συναισθήματα των κεντρικών προσώπων (και στα δύο κείμενα δεσπόζει η τραγική φιγούρα της μάνας, της μάνας που βρίσκεται σε άγνοια για την τύχη του παιδιού της και σε αναμονή).
- Επιπρόσθετα, μέσα από τη συγκριτική εξέταση, μπορεί να διαφανεί ο συναισθηματικός απόηχος των δύο κειμένων για τον αναγνώστη-μαθητή.

Συνανάντησις κειμένων...

- Παράλληλα, μέσα από τη διερεύνηση θα αντιληφθούν οι μαθητές πώς προσεγγίζεται το ίδιο θέμα από δύο λογοτέχνες με διαφορετικούς εκφραστικούς τρόπους (ομόθεμα αλλά όχι ομότροπα κείμενα).
- Με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού θα αντιληφθούν την πυκνότητα και τη λιτότητα του ποιητικού λόγου έναντι του πεζού. Αξίζει επίσης, να προσέξουν τις ομόηχες λέξεις του ποιήματος που ομοιοκαταληκτούν (*κερί – καιροί, αυτή – αυτή*) και να σκεφτούν και άλλες δικές τους (πρβλ. *Παιχνιδόλεξα* της Θ. Χορτιάτη).

Δέησις

Κ.Π. Καβάφης

Η θάλασσα στα βάθη της πήρ' έναν ναύτη. -
Η μάνα του, ανήξερη, παΐνει κι ανάφτει
στην Παναγία μπροστά ένα υψηλό κερι
για να επιστρέψει γρήγορα και ναν καλοί καιροί -
και όλο προς τον άνεμο στήνει τ' αυτί.
Αλλά ενώ προσεύχεται και δέεται αυτή,
Η εικών ακούει, σοβαρή και λυπημένη,
ξεύροντας πως δεν θα 'λθει πια ο υιός που περιμένει.

(Ανθολόγιο Ε' -Στ', ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001, σ. 79)

Το μεγάλο μαντάτο

Χρήστος Λεβάντας

Η νύχτα είχε πέσει για καλά και τούτη - η φαρμακωμένη η Ασημιώ - δεν έλεγε να κάνει βήμα απ' το μουράγιο. Στεκόταν σύρριζα στον τοίχο του ψηλού χτιρίου που 'ταν ορθωμένο πάνω του, πλάι στη θάλασσα, κι είχε γίνει ένα τόσο δα μαύρο πράμα, μια μικρή σκοτεινή βούλα, καθώς ήταν μπουμπουλωμένη στην άκρη του πλακόστρωτου.

Τώρα να, θα 'βγαινε απ' το ψηλό χτίριο με τα μεγάλα, τα κιγκλιδόφραχτα παράθυρα, τα καταφωτισμένα, κάποιο πρόσωπο της υπηρεσίας, κανένας ναύτης ή λιμενοφύλακας, με την μπλε σκούρα μπλούζα του και το μικρό χρυσό σιρίτι στο μανίκι, θα 'τρεχε κοντά της και θα της έδινε το μεγάλο μαντάτο.

«Καλέ κερά. Καλέ. Λάθος κάματε. Ο γιος σου ο Φραγκής ζει. Μας το 'παν τούτη την ώρα, με τον τηλέγραφο. Σώθηκε με πέντε άλλους νοματέους, απ' το τσούρμο του карабиού...»

«Όχου, παιδί μου», έκανε με σπασμένη φωνή κι έγειρε στο στήθος το κεφάλι της. «Όχου, Φραγκή μου».

Ύστερα απ' το χαμό του συχωρεμένου, αυτό το παιδί ήταν το μόνο της στήριγμα, η πνοή της η ίδια.

Σαν έριχνε το μάτι της πάνω του κι έβλεπε που μεγάλωνε, που ξεπεταγόταν, που σήκωνε μπόι και γινόταν άντρας σωστός, απολησμονούσε τον παιδεμό της, ξέχναγε τις πίκρες της. Και το βράδυ που ερχόταν και ξάπλωνε ο Φραγκής, ώρα πολλή δε σφάλιζε μάτι, το 'χε γυρισμένο πάνω του, να τον κοιτάει και να κρυφοκαμαρώνει το σπλάχνο της.

Λέξη λοιπόν δεν έπεσε απ' τα χείλη της, σαν είδε τη λωλάδα του για το μπάρκο. Σαν πήγε και της είπε το μεγάλο νεο, πως είχε φτάσει πια η ώρα που θα 'παιρνε και τούτος - η μοναχή της ελπίδα στη ζωή - το δρόμο για τη θάλασσα, το δρόμο του συχωρεμένου του Δημήτρη, θάμπωσε το φως της, κόπηκε η ανάσα της. Όμως λέξη δεν άφηκε να πέσει από το στόμα της.

Μονάχα πήρε τρεμάμενη το κεφάλι του στα χέρια της και τον καταφιλούσε. Ακούμπησε τα χείλη της αλαλιασμένη στα μαλλιά του, στο μέτωπό του, στο στήθος του, να μη δει κείνος τα μάτια που 'χαν υγρανθεί, που 'χαν γίνει σα θολωμένη θάλασσα.

«'Οχου, παιδί μου», έκανε σαν να ξεκλειδώνονταν τα φυλλοκάρδια της, καθώς τα συλλογιζόταν όλα τούτα η άμοιρη Ασημιώ.

«'Οχου, μονάκριβο αγόρι μου ...»

Νόμιζε πως ζούσε ακόμα κάποιο άσχημο, κάποιο εφιαλτικό όνειρο. Πως όλα όσα της είχαν πει, σαν είχε μαθευτεί το κακό κι είχε πάρει φρενιασμένη το δρόμο προς το μουράγιο, δεν μπορούσαν να 'ταν αληθινά, πως όπου και να 'ναι θα 'βγαινε απ' το ψηλό χτίριο κανένα πρόσωπο της υπηρεσίας, κάποιος ναύτης ή λιμενοφύλακας, με το χρυσό σιρίτι στο μανίκι, για να της έδινε το καλό μαντάτο.

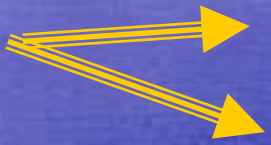
«Καλέ κερά. Καλέ, λάθος κάμαμε, το παπόρι σώθηκε, κι ο Φραγκής είναι καλά. Μας το 'πανε με τον τηλεγραφο».

Κι η φαρμακωμένη Ασημιώ, έμενε κουλουριασμένη, πλάι στο μουράγιο κι ας είχε πέσει η νύχτα για καλά, κι ας μη φαινότανε ψυχή γύρω της, όξω απ' το ναύτη το σκοπό, που στεκόταν πέρα στην πόρτα με τα σιδερένια κάγκελα κι έδειχνε σα να 'χε μαρμαρώσει ακουμπισμένος πάνω στ' όπλο του.

(Η γλώσσα μου, Δ4, ΟΕΔΒ, 1990)

Σχολιασμός 2^{ου} κειμένου «Το μεγάλο μαντάτο» (για τον εκπαιδευτικό)

Δ
ο
μ
ι
κ
ά
θ
ο
ι
ο
ι
χ
θ
ι
α

- Σκηνικό χώρος: μουράγιο
χρόνος: νύχτα
- Πρόσωπα: η Ασημιώ – η μάνα (κεντρικό πρόσωπο), ο ναύτης (βουβό πρόσωπο)
- Θεματικός άξονας: μια μάνα περιμένει το μεγάλο μαντάτο για τη σωτηρία του γιου της από το ναυάγιο.

Σκηνικές εικόνες

**Παρόν -
Η μάνα περιμένει
στο μουράγιο**

**Παρελθόν -
Θυμάται το γιο της
και την απόφασή του
να γίνει ναυτικός**

**Παρόν -
Η μάνα συνεχίζει
να περιμένει
στο μουράγιο**

Νοηματική - εκφραστική διερεύνηση (τι λέει – πώς το λέει)

- Με **ὕφος** απλό και με άμεσο λόγο δίνει την ψυχολογία της αναμονής και την εγκαρτέρηση της μάνας.
- Με **γλώσσα** καθημερινή - με λαϊκές εκφράσεις (*νοματαίοι, μπόι*) και ναυτικό λεξιλόγιο (*μουράγιο, τσούρμο, μπάρκο*) - ζωντανεύει τη θαλασσινή εικόνα.
- Ο **αφηγητής** δεν συμμετέχει στα δρώμενα, γνωρίζει όμως τα πάντα (παντογνώστης) και φαίνεται να συμπάσχει με την ηρωίδα. Μας διηγείται την ιστορία σε γ' ρηματικό πρόσωπο (*στεκόταν*) και σε παρελθοντικό χρόνο – παρατατικό, κυρίως, που υποδηλώνει την παρατεταμένη αγωνία της μάνας. Η στατικότητα των ρημάτων (*δεν έλεγε να κάνει βήμα, στεκόταν, έμενε κουλουριασμένη*) δηλώνει ότι έχει σταματήσει ο χρόνος για τη μάνα· κίνηση υπάρχει μόνο στη φαντασία της (*τώρα να, θα 'βγαίνει...*).

Νοηματική - εκφραστική διερεύνηση

(τι λέει – πώς το λέει)

Τ
Ε
Χ
Ν
Ι
Κ
Ε
Σ

 Η αφήγηση αρχίζει έπειτα από τη χρονική στιγμή κατά την οποία μαθεύτηκε το ναυάγιο (in medias res = στη μέση των πραγμάτων). Δίνεται το παρόν της τραγικής μάνας (*Η νύχτα... Φραγκή μου*), ακολουθεί αναδρομική αφήγηση (flashback) στο παρελθόν της Ασημιώς (*Ύστερα... θάλασσα*) και τέλος επανερχόμαστε στο παρόν.

Α
Φ
Η
Υ
Η
Σ
Η
Σ

 Αυτό το **κυκλικό σχήμα αφήγησης** συμπυκνώνει την αγωνία και την κάνει το μοναδικό περιεχόμενο της ύπαρξης της Ασημιώς. Ορισμένες φράσεις, μάλιστα, επανέρχονται στην αφήγηση, για να τονίσουν εμφαντικά αφ' ενός το βαθύ πόνο της μάνας («*Όχου παιδί μου*») και αφ' ετέρου τη λαχτάρα της για διάψευση του κακού μαντάτου («*θα βγαίνει κάποιος*», «*Καλέ, λάθος κάμαμε*»...).

Κυκλικό σχήμα αφήγησης

**Παρόν -
Η μάνα περιμένει
στο μουράγιο**

**Αναδρομή στο
παρελθόν -
Θυμάται τη ζωή με
το γιο της**

**Παρόν -
Η μάνα συνεχίζει
να περιμένει
στο μουράγιο**

Νοηματική - εκφραστική διερεύνηση

Τ
Ρ
Ο
Π
Ο
Ι

Α
Φ
Η
Υ
Η
Σ
Τ
Ρ
Ο
Π
Ο
Ι

Α
Φ
Η
Υ
Η
Σ

 Η ιστορία παρουσιάζεται κυρίως μέσω της **διήγησης**, μέσα από την οποία δίνεται ο βουβός πόνος αλλά και η βαθιά αγάπη της μάνας για το παιδί της.

 Παρεμβάλλονται ορισμένες **περιγραφές** που παίζουν λειτουργικό ρόλο στην αφήγηση και όχι διακοσμητικό (π.χ. *κτίριο ψηλό με μεγάλα καταφωτισμένα παράθυρα* σε αντίθεση με την Ασημιώ που *είχε γίνει ένα τόσο δα μαύρο πράμα*). Χρήση εύστοχων παρομοιώσεων.

 Απουσία διαλόγου, η οποία τονίζει ακόμη περισσότερο την τραγική μοναξιά της μάνας, την απουσία στη ζωή της (την απουσία πρώτα του άντρα της και τώρα του γιου της).

Νοηματική - εκφραστική διερεύνηση

(τι λέει – πώς το λέει)

Τ
Ρ
ό
π
ο
ι
α
φ
ή
γ
η
σ
η
ς
 Μονόλογος – ο λόγος του κεντρικού προσώπου, της μάνας, περιορίζεται σε επιφωνηματικούς μονολόγους, οι οποίοι ουσιαστικά αποτελούν μια φράση επαναλαμβανόμενη τέσσερις φορές («Όχου παιδί μου»). Μέσα απ' αυτόν τον ελλειπτικό λόγο εκφράζεται ο σπαραγμός της.

 Σε ευθύ λόγο, μέσα σε εισαγωγικά, αποδίδεται η φανταστική απάντηση κάποιου προσώπου της υπηρεσίας, την οποία αναμένει να ακούσει μέσα στην παραίσθησή της η τραγική μάνα. Τα αναμενόμενα αυτά λόγια επιτείνουν ακόμη περισσότερο την τραγικότητα και, επιπρόσθετα, σπάζουν τη μονοτονία της αφήγησης, δίνοντας στο κείμενο ζωντάνια και ενδιαφέρον.

Μετα-κειμενικές δραστηριότητες (για το 2^ο κυρίως κείμενο)

- ❧ Διήγηση ιστορίας με κανονική χρονική σειρά (το μεγαλωμα του παιδιού – η απόφασή του να γίνει ναυτικός – το ναυάγιο – η αναμονή και αγωνία της μάνας στο μουράγιο).
- ❧ Αλλαγή αρχής ή τέλους της ιστορίας
- ❧ Αλλαγή προσώπου αφήγησης και οπτικής γωνίας (την ιστορία διηγείται η μάνα σε πρώτο πρόσωπο)
- ❧ Αλλαγή χρόνου ιστορίας (παρατατικός → αόριστος /ενεστώτας)
- ❧ Εμπλουτισμός κειμένου με διάλογο (μάνα – γιος, μάνα – ναύτης).
- ❧ Υπόδυση ρόλου: τι θα λέγατε στη χαροκαμένη μάνα για να την παρηγορήσετε; (και για το 1^ο κείμενο)

Εξ αφορμής των κειμένων...

Διαθεματικότητα

- **«Η σχέση του ανθρώπου με τη θάλασσα»** - μέσα από διαφορετικά γνωστικά πεδία:
 - **Γλώσσα – Λογοτεχνία**: λεξιλόγιο για τη θάλασσα, η θάλασσα μέσα από την ποίηση και πεζογραφία (π.χ. Ν. Καββαδίας, Α. Καρκαβίτσας)
 - **Ιστορία**: η θάλασσα ως χώρος εμπορίου και ναυτιλίας και ως πεδίο οικονομικού και πολιτικού ανταγωνισμού (π.χ. αποικίες, πολεμικές συγκρούσεις κτλ.)
 - **Αισθητική Αγωγή**: η θάλασσα στη μουσική, στη ζωγραφική και στα άλλα είδη τέχνης.
 - **Περιβαλλοντική Εκπαίδευση** (πχ. ρύπανση της θάλασσας)
 - **Γεωγραφία** (σύνορα, ακτές) κ.ά.

Θάλασσα και ποίηση...

- «Θάλασσα του πρωιού κι ανέφελου ουρανού»

Κ.Π. Καβάφης

- «Να σ' αγναντεύω, θάλασσα, να μη χορταίνω»

Κ. Βάρναλης

❖ «Μικρή πράσινη θάλασσα δεκατριώ χρονών
Που θα 'θελα να σε υιοθετήσω
Να σε στείλω σχολείο στην Ιωνία»

❖ «Θυμάμαι τα παιδόπουλα, τους ναύτες που έφευγαν
Βάφροντας τα πανιά σαν την καρδιά τους
Τραγουδούσαν τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα
Κι είχαν ζωγραφιστούς βοριάδες μες στα στήθια»
Οδ. Ελύτης

*«Περάσαμε κάβους πολλούς πολλά νησιά τη θάλασσα
που φέρνει την άλλη θάλασσα, γλάρους και γρώκιες.
Δυστυχισμένες γυναίκες κάποτε με ολολυγμούς
κλαίγανε τα χαμένα τους παιδιά
κι άλλες αγριεμένες γύρευαν το Μεγαλέξαντρο
και δόξες βυθισμένες στα βάθη της Ασίας».*

Γ. Σεφέρης

*«Εχτός από τη μάνα σου κανείς δεν σε θυμάται
σε τούτο το τρομακτικό ταξίδι του χαμού»*

Ν. Καββαδίας

*«Ανταριασμένη θάλασσα, τα μυστικά κρατούσες,
κρυμμένα στις ασάλευτες, σπηλιές σου του βυθού
και σαν θεριό που απόκαμε, έκρυβες τη βοή σου,
κάτω από το αδύναμο σβήσιμο του αφρού.»*

Χρ. Δημητρακάκη